

Tanchak Ya.A. State and problems of investment development of Carpathians Region in Ukraine

The article describes the status and problems of investment development of the Carpathian region of Ukraine. This issue is relevant because the economic situation that prevailed in Ukraine now, complex, and the investment is crucially important for economic development of our country.

УДК 336.7(346.231) Доц. Ф.М. Турко¹, канд. екон. наук; ст. викл. М.М. Гунько²

МІЖНАРОДНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ВІТЧИЗНЯНА ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

Розглянуто особливості створення та функціонування міжнародних і вітчизняних організацій, які діють у сфері запобігання та протидії відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом; визначено інституційну вітчизняну структуру як державних, так і недержавних організацій, що забезпечують контроль у питаннях запобігання та протидії запровадженню в легальний обіг доходів, отриманих злочинним шляхом.

Ключові слова: протидія відмиванню коштів, міжнародні організації, вітчизняна інституційна структура, банківська сфера, фінансовий моніторинг.

Вступ. В умовах трансформації економіки, її переходу від адміністративно-командного характеру до ринкових відносин, відсутність чітко виписаних законів та інших нормативних актів, ведення непропорційних податкових норм і жорсткої системи оподаткування призводить до того, що суб'єкти господарювання ведуть подвійний облік економічної діяльності, тобто тіньовий характер. І тоді постає проблема легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. Ця проблема, проблема відмивання доходів від реалізації контрабанди прихованих доходів, отриманих злочинним шляхом, характерно проявилась в Україні та інших пострадянських країнах у 90-х роках минулого століття. Відмивання доходів, отриманих кримінальним шляхом, негативно вплинуло на економіку країни, і тому потрібно було вживати дієвих заходів щодо запобігання та протидії відмиванню таких доходів. Цьому питанню надавалось і надається особливе значення як з боку державних органів, так і з боку вчених-економістів та науковців, які вивчають особливості відмивання доходів, отриманих незаконним шляхом, та їх відповідні методи.

Варто зазначити, що особливий внесок у вивчення цього питання зробили вітчизняні науковці, такі як: С. Дмитров, А. Єжов, О. Бережний, О. Барановський, О. Галиць, В. Коваленко, О. Романченко, С. Шевченко, Я. Грудзевич, В. Рисін та інші. Однак визначені питання й надалі мають актуальний характер і потребують подальшого вивчення, аналізу, обґрунтування та висвітлення.

Мета дослідження здійснити аналіз діяльності міжнародних і вітчизняних організацій у сфері фінансового моніторингу та розкрити їх вплив на запобігання і протидію відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Виклад основного матеріалу. Проблема відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансування тероризму на міжнародному рівні є дуже

¹ Навчально-науково-виробничий комплекс "Академія технологій та бізнесу"

² Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи НБУ, м. Київ

важливою і протягом останніх років проявилась особливо актуально, передусім у країнах із розвиненою ринковою економікою та вільним рухом капіталів.

Звичайно, історія з питаннями відмивання доходів, які отримано незаконним (кримінальним) шляхом, ще в 30-х роках минулого століття у Сполучених Штатах Америки, коли американські гангстери намагалися легалізувати свої доходи, нажиті злочинним шляхом, через систему законного бізнесу. Хоча деякі механізми отримання значних доходів, за рахунок різних податкових ставок на території різних штатів зародилися ще в середині 80-х років XIX ст., коли губернатор штату Нью-Джерсі провів закон у 1880 р., який дозволив власникам, чиї підприємства розташовувались уздовж річки Гудзон, реєструвати свої фірми на території вказаного штату. Тобто бізнесмени з Нью-Йорка, де податкові ставки були істотно вищими, ніж у Нью-Джерсі, отримували можливість значно знижувати податкове навантаження на свій бізнес, а влада Нью-Джерсі, таким чином, отримувала можливість поповнювати бюджет штату за рахунок податкових надходжень.

Але особливо важливого значення система боротьби з відмиванням грошей, отриманих незаконним (злочинним) шляхом, набула у 80-х роках минулого століття, ураховуючи рівень загрози не тільки для банківського сектору та інших фінансових установ, а й для розвитку всієї економіки країни. Як діяння, що підпадало під статтю кримінального кодексу, відмивання коштів, отриманих за рахунок контрабанди наркотиків, привернуло до себе увагу в 1980-х роках. А тому урядові структури західних країн змушені були визнати, що організації, які займаються злочинним бізнесом і отримують надприбутки від наркобізнесу та інших видів бізнесу кримінального характеру, можуть корумпувати державні структури, без винятку, всі їх рівні. Із цією метою, метою боротьби із злочинним бізнесом, та особливо запобіганню і протидії відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, було ухвалено рішення щодо створення відповідної законодавчої бази та відповідної організації, яка б розробляла потрібні нормативні акти та рекомендації в цій сфері.

Отже, наприкінці 1980-х – на початку 1990-х років міжнародними інституціями було прийнято низку нормативних актів міжнародного характеру, що визначали загальні рекомендації щодо боротьби з відмиванням грошей та їх легалізації. Основними документами в цьому питанні стали:

- Конвенція ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20 грудня 1988 р., яка отримала назву – Віденська конвенція, що вперше дала визначення поняттю "відмивання грошей" у міжнародному праві;
- Декларація принципів Базельського комітету банківського нагляду 1988 року.

Приймаючи деякі нормативні акти, які б регламентували механізми боротьби з незаконним бізнесом та відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом, з ініціативи Президента Франції в 1989 р. керівниками держав великої сімки (Великобританія, Італія, Канада, Німеччина, США, Франція, Японія) на зустрічі у столиці Франції – Парижі було вирішено створити міжнародний орган – Групу із розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (Financial Action Task Force on Money Laundering – FATF), до складу

якої увійшли, крім зазначених держав, Європейська комісія та ще такі країни, як Австралія, Австрія, Іспанія, Люксембург, Нідерланди, Швейцарія і Швеція.

Основними завданнями створеного міжурядового органу – Групи із розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF) є розроблення та сприяння розвитку стратегії боротьби з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом, як на національному, так і на міжнародному рівнях. Ця організація, починаючи з 2001 р., також уживає заходів для боротьби з фінансуванням тероризму [1, с. 38].

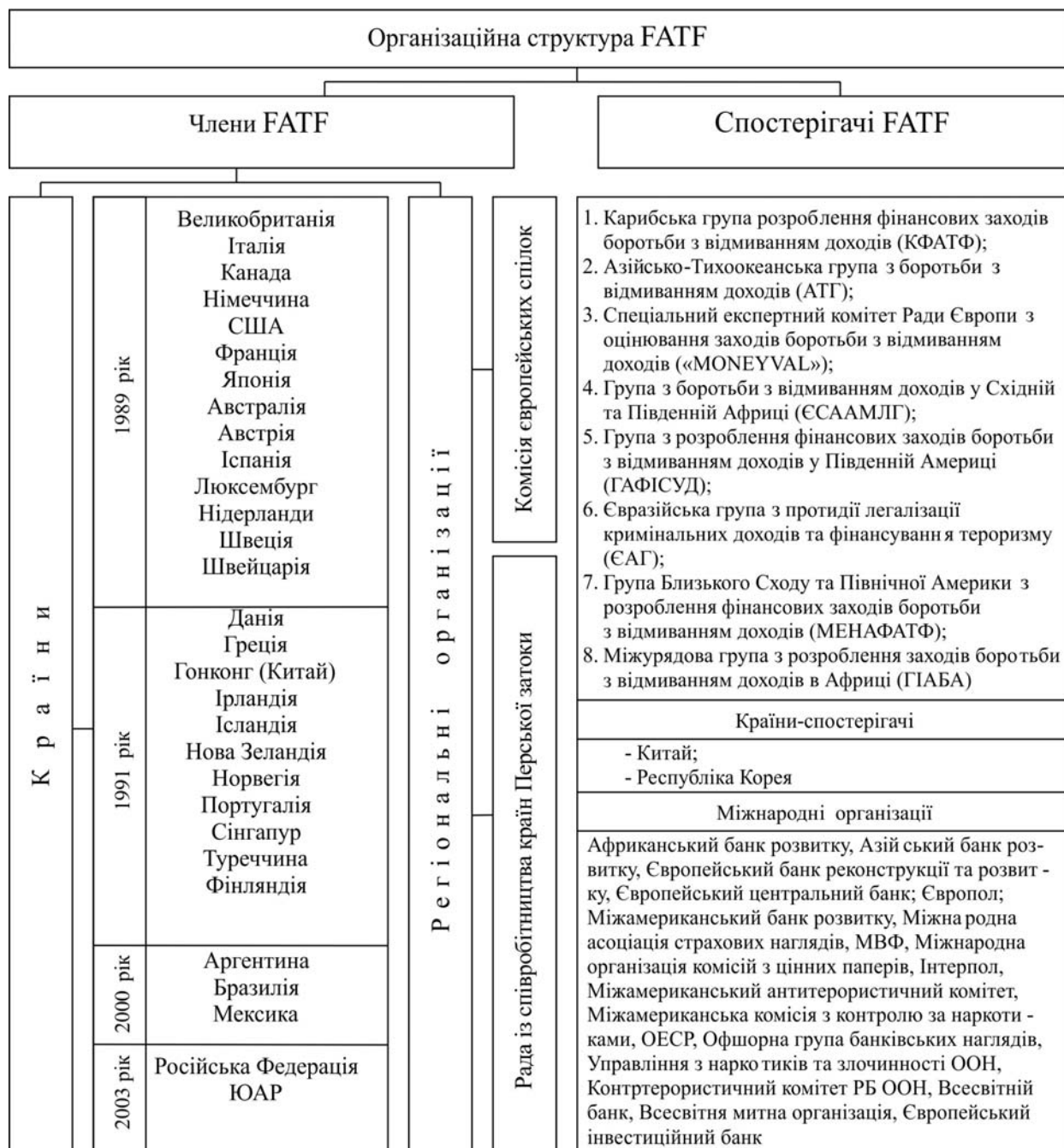

Рис. 1. Організаційна структура Групи з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF)

(Джерело. Розроблено авторами на основі аналізу за [2])

Варто зазначити, що Група із розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів є органом, що розробляє стратегію, діяльність якого

спрямована на формування необхідної політичної волі для здійснення реформування національного законодавства та практичної діяльності регуляторних органів з метою запобігання відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, та фінансуванню терористичних актів.

FATF постійно вивчає та аналізує результати реалізації країнами-членами заходів з метою запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму, досліджує методи і механізми відмивання коштів та контрзаходи, а також активно сприяє розробленню, прийняттю і запровадженню у практику заходів, які стосуються боротьби з відмиванням грошей у міжнародному масштабі. У своїй діяльності FATF тісно співпрацює з іншими країнами та міжнародними організаціями, що протидіють відмиванню кримінальних доходів та фінансуванню тероризму [1, с. 38] (рис. 1).

Крім цього, організація FATF розробляє міжнародні стандарти для боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму, сприяє розвиткові взаємовідносин із міжнародними органами в цій сфері тощо (рис. 2).

Основні завдання організації FATF	
	створення міжнародних стандартів для боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму
	забезпечення глобальних дій з метою боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму
	забезпечення впровадження членами FATF переглянутих Сорока та Восьми рекомендацій повною мірою та ефективним шляхом
	залучення нових членів
	розвиток взаємовідносин між FATF та регіональними органами стилю FATE, а також Офшорною групою з банківського нагляду та державами, які не є членами FATF
	подальше розроблення типологій
	роз'яснення документів Групи

Рис. 2. Основні завдання організації FATF (Джерело. Складено авторами за [1])

Варто зазначити, що, враховуючи важливість розглядуваної проблеми, число членів FATF з року в рік зростало (див. рис. 1). Так, протягом 1991-1992 рр. кількість членів FATF було розширено із 16-ти на час створення до 28, а у 2000 р. кількість членів FATF збільшилась до 31, а вже у 2003-му до 33 членів. На початок 2007 року статус спостерігача мають також Китай і Південна Корея (рис. 1). Діяльність низки регіональних і міжнародних органів у повному обсязі або ж частково має на меті виконання таких же завдань щодо країн, членів зазначених організацій, як і ті, які обумовлені FATF (табл.).

Отже, відповідно до зазначеного, у міжнародному масштабі ведеться дієва робота з питань фінансового моніторингу. У цьому питанні з проголошенням незалежності приділяється істотне значення і в Україні.

Табл. Основні завдання міжнародних організацій у сфері фінансового моніторингу

Організація	Основні завдання
Група країн Азійсько-Тихоокеанського регіону з боротьби відмивання грошей (АТТ) (The Asia / Pacific Group on Money Laundering) (APG)	- забезпечення прийняття, запровадження та використання міжнародних стандартів запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів і фінансуванню тероризму; - надання допомоги країнам регіону в запровадженні в законодавство норм щодо запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів, взаємної правової допомоги, конфіскації, вилучення майна та екстрадиції; - сприяння у визначенні порядку звітування про фінансові операції, що спричиняють мотивовану підозру, здійснення розслідувань щодо цих операцій, а також у створенні підрозділів фінансової розвідки; - здійснення взаємних перевірок держав-членів та підготовка методичних видань з питань запобігання та протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом
Комітет експертів з оцінювання заходів з боротьби відмивання грошей Ради Європи (MONEYVAL)	- здійснення заходів самооцінки та взаємної оцінки заходів протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом держав, які не є членами організації FATF; - розгляд звітів держав-членів та підготовка рекомендацій щодо кожного з них
Група з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів у Південній Америці (The Financial Action Task Force on Money Laundering in South America) (GAFISUD)	- забезпечення прийняття, запровадження та використання міжнародних стандартів запобігання і протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансуванню тероризму; - допомога у запровадженні в законодавство країн регіону норм щодо запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів; взаємна правова допомога; допомога в організації та проведенні конфіскації і вилученні майна; - сприяння у створенні процедур звітування про фінансові операції, що спричиняють мотивовану підозру; здійснення відповідних розслідувань; створення в регіоні підрозділів фінансової розвідки; - навчання персоналу державних органів країн-учасниць з питань запобігання та протидії відмиванню кримінальних доходів та фінансуванню тероризму
Група країн Карибського басейну з розроблення фінансових заходів з боротьби з відмиванням коштів (Caribbean Financial Action Task Force) (CFATF)	- запровадження міжнародних стандартів запобігання й протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; - запровадження положень Конвенції ООН 1988 року проти незаконного переміщення наркотичних та психотропних речовин, а також Сорока рекомендацій FATF та Дев'ятинадцяти рекомендацій CFATF; - виконання зобов'язань, що сформульовані в Кінгстонській декларації та у Плані дій, ухваленому на Американському саміті, а також прийняття й запровадження інших заходів з метою запобігання відмиванню доходів від тяжких злочинів, як це визначено в законодавстві кожної держави – члена CFATF; - оцінка рівня імплементації рекомендацій FATF та CFATF; - координація та участь у програмах технічної допомоги; - проведення, двічі на рік, пленарних зустрічей технічних представників і щорічних зустрічей Міністрів членів CFATF

Закінчення табл. 1

Організація	Основні завдання
Євразійська група (Eurasian Group) (EAG)	- забезпечення ефективної взаємодії і співпраці на регіональному рівні та інтеграції держав – членів ЄАГ у міжнародну систему запобігання відмиванню злочинних доходів та боротьби з фінансуванням тероризму відповідно до рекомендацій FATF, міжнародних конвенцій, відповідних резолюцій Ради Безпеки ООН і угод держав – членів ЄАГ; - сприяння в розповсюдженні міжнародних стандартів у сфері запобігання та протидії відмиванню злочинних доходів і боротьби з фінансуванням тероризму в Євразійському регіоні; - розроблення та проведення спільних заходів, спрямованих на запобігання та протидію відмиванню злочинних доходів та боротьбу з фінансуванням тероризму в межах компетенції підрозділів фінансової розвідки; - здійснення програм взаємного оцінювання держав – членів ЄАГ на базі 40 + 9 Рекомендацій FATF, зокрема вивчення ефективності законодавчих й інших заходів; - координація програм співпраці з міжнародними організаціями, робочими групами й зацікавленими державами; - аналіз тенденцій (типологій) у сфері легалізації злочинних доходів і фінансування тероризму та обмін досвідом щодо питань протидії таким злочинам з урахуванням особливостей регіону; - надання технічного сприяння державам – членам ЄАГ
Східно- та Південноафриканська група із запобігання відмиванню коштів (Eastern and Southern Africa Anti – Money Laundering Group) (ESAAMLG)	- проведення взаємних перевірок; - адаптація і запровадження Сорока рекомендацій FATF; - ужиття заходів щодо боротьби з відмиванням доходів під час розслідування всіх тяжких злочинів; - упровадження інших заходів, які містяться в багатосторонніх договорах та ініціативи, за якими уряди-члени погоджують заходи з метою запобігання відмиванню коштів, що мають походження з тяжких злочинів
Міжурядова група запобігання відмиванню коштів в Африці (Intergovernmental Action Group against Money – Laundering in Africa) (GIABA)	- застосування вимог щодо боротьби з фінансуванням тероризму; - захист національних економік та фінансових і банківських систем держав, які підписалися, від проникнення коштів, що мають злочинне походження, та боротьби з фінансуванням тероризму; - запровадження заходів, які б поліпшували співробітництво між державами – членами міжурядової групи
Центрально-Східна та Північноафриканська група з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (Middle East and North Africa Financial Action Task Force) (MENAFATF)	- захист національних економік та фінансових і банківських систем держав-членів від проникнення кримінальних доходів; - запровадження дієвих заходів, які б забезпечували посилення співробітництва між державами – членами Центрально-Східної та Північноафриканської груп з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (Middle East and North Africa Financial Action Task Force) (MENAFATF)

Джерело. Складено авторами на основі аналізу [1, с. 42–50]

Ця проблема досить актуалізувалася для нашої держави ще в 1993-1994 рр., коли почався відплив великих сум валютних коштів за кордон. Така ситуація спонукала Президента України в червні 1994 р. видати Указ "Про невідкладні заходи щодо повернення в Україну валютних цінностей, що незаконно знаходяться за її межами". Зазначений Указ зобов'язував усіх суб'єктів підприємницької діяльності декларувати валютні цінності, які з порушенням встановленого порядку перебувають за межами України, та в місячний термін переказати їх до уповноважених вітчизняних банків. У цьому разі цим суб'єктам підприємницької діяльності гарантувалося не застосовувати проти них відповідні санкції та не притягувати до кримінальної відповідальності.

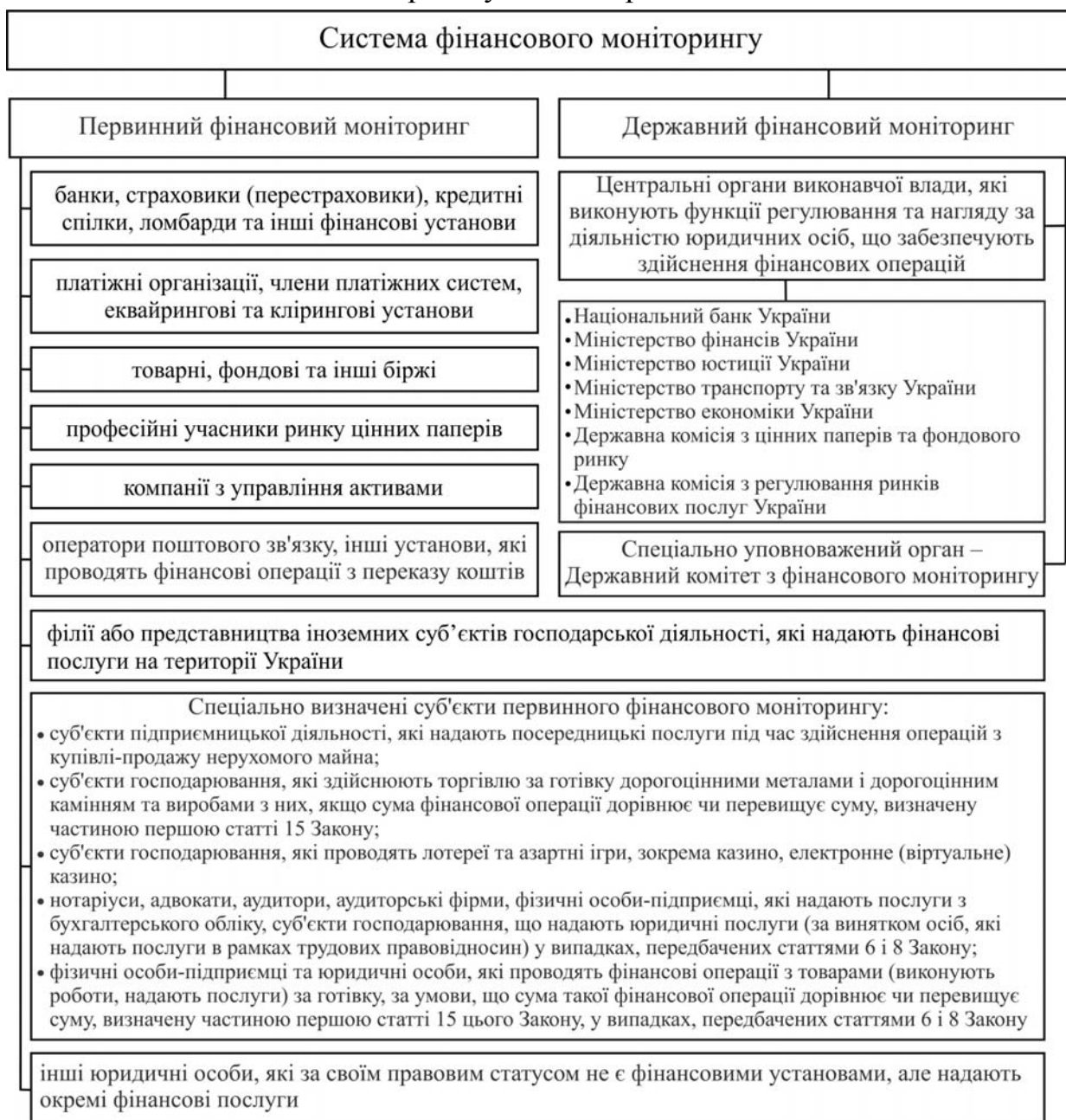

Рис. 3. Схема системи фінансового моніторингу в Україні
(Джерело. Складено авторами на основі аналізу [3, с. 6-7; р. II, ст. 5, п. 1-3])

Варто зазначити, що ухвалення низки нормативних актів щодо запобігання відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, не дало позитивного ефекту. А тому Україна, будуючи вітчизняну систему щодо боротьби з

тіньовою економічною діяльністю суб'єктів господарювання, яка процвітала в національній економіці, починає широко використовувати світовий досвід і слідує розробленим міжнародним рекомендаціям та відповідним вимогам. Переломним етапом у процесах реалізації комплексу заходів щодо запобігання та протидії відмиванню і подальшій легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, було ухвалення у 2002 р. Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом", яким передбачалось запровадити два рівні фінансового моніторингу – первинний на рівні суб'єктів підприємницької діяльності, установ та організацій і державний – на рівні державних органів, які, відповідно до законодавства, уповноважені забезпечувати регулювання та нагляд за діяльністю організацій, що здійснюють фінансові операції.

Цей Закон був якісно доопрацьований і доповнений у галузі розширення організацій у сфері державного фінансового моніторингу та інших механізмів його здійснення. За Законом із доповненнями, система фінансового моніторингу в Україні є такою, як це зображено на рис. 3.

Суб'єкти державного фінансового моніторингу та їх повноваження	
<i>Суб'єкти державного фінансового моніторингу</i>	<i>Організації, на які поширюються повноваження суб'єктів державного фінансового моніторингу</i>
Національний банк України	Банківські установи, платіжні організації та учасники платіжних систем, що є банківськими установами
Міністерство фінансів України	Суб'єкти господарювання: які проводять лотерейні; які здійснюють будь-які інші азартні ігри; які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і коштовним камінням та виробами з них; аудитори, аудиторських фірм; фізичні особи, які надають послуги з бухгалтерського обліку; Державне казначейство України
Міністерство юстиції України	нотаріуси, адвокати та інші особи, які надають юридичні послуги
Міністерство транспорту та зв'язку України	Оператори поштового зв'язку (у частині здійснення ними переказу грошей)
Міністерство економіки України	товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами
Державна комісія з цінних паперів та фондового ринку	фондові біржі, компанії з управління активами та інші професійні учасники ринку цінних паперів
Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг	страховики (перестраховики), ломбарди та інші фінансові установи, а також юридичні особи, що, відповідно до законодавства, надають фінансові послуги платіжних організацій та членів платіжних систем, що є небанківськими установами
Спеціально уповноважений орган	інші суб'єкти первинного фінансового моніторингу, для яких законом не визначено органи державної влади, що здійснюють регулювання та нагляд за їх діяльністю

Рис. 4. Суб'єкти державного фінансового моніторингу та їх повноваження у питаннях фінансового моніторингу (Джерело. Складено авторами на основі [3, с. 20–21; р. II. ст. 14, п.1])

Вітчизняна система контролю за легалізацією доходів, одержаних незаконним шляхом, пройшла певний період становлення та розвитку і постійно вдосконалюється. Варто зазначити, що, вдосконалюючи систему фінансового моніторингу, у травні 2010 р. було прийнято відповідні поправки та доповнення до вже чинного Закону "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму".

Цим Законом, як уже зазначалось, розширено перелік суб'єктів державного фінансового моніторингу до семи інститутів (рис. 4), які контролюють закріплені за ними відповідні суб'єкти підприємницької діяльності, організації та установи, крім спеціально уповноваженого органу.

Варто зазначити, що спеціально уповноваженим органом є Державний комітет фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг) – центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, діяльність якого спрямовується на координацію в роботі всіх зазначених інститутів та організацій.

Висновки. Отже, внаслідок розкриття суті та аналізу діяльності як міжнародних, так і вітчизняних організацій можна стверджувати, що на сьогодні питання запобігання та протидії відмиванню доходів, отриманих незаконним шляхом, перебувають під особливим контролем, і цьому питанню надається досить велике значення.

Література

1. **Дмитров С.О.** Фінансовий моніторинг в банку : навч. посібн. / С.О. Дмитров, В.В. Коваленко, А.В. Єжов, О.М. Бережний / за ред. С.О. Дмитрова, В.В. Коваленко. – Суми : ВТД "Університетська книга", 2008. – 336 с. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.sdfm.gov.ua>

2. **Закон України** "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму" (із змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2003. – № 1. – Ст. 2.

Turko F.M., Hunko M.M. Международные организации и отечественная институциональная структура в сфере финансового мониторинга

Рассмотрены особенности создания и функционирования международных и отечественных организаций, которые действуют в сфере предотвращения и противодействия отмыванию доходов, полученных незаконным путем; определена институциональная отечественная структура как государственных, так и негосударственных организаций, которые обеспечивают контроль в вопросах предотвращения и противодействия внедрению в легальное обращение доходов, полученных преступным путем.

Ключевые слова: противодействие отмыванию средств, международные организации, отечественная институциональная структура, банковская сфера, финансовый мониторинг.

Turko F.M., Hunko M.M. International organizations and domestic institutional structure in financial monitoring

The peculiarities of creation and functioning of international and national organizations working in prevention and counteraction to money laundering were examined; the national institutional structure, both of public and private organizations that provide control on prevention and counteraction to implementation of illegally received income into legal turnover was defined.

Keywords: money laundering counteraction, international organizations, national institutional structure, banking business, financial monitoring.